

Voeten droog, dankzij de watertoets

De watertoets is een goed juridisch instrument, maar het zal niet alle wateroverlast oplossen. Door de klimaatverandering zal het meer regenen in de winter en minder in de zomer, maar dan worden de buien feller. Om al dat water op te vangen is een ander ruimtegebruik nodig en moeten inwoners weerbaarder gemaakt worden.

TEKST XAVIER BUIJS EN CHRISTOPHE CLAEYS **BEELD** WATERING SINT-TRUIDEN

In de omgeving van de Weidestraat in Roeselare wordt gewerkt. Hard gewerkt. Er wordt een grote kuil voor een ondergronds bufferbekken gegraven. Dat moet voortaan wateroverlast in de wijk voorkomen. Als het water door hevige regenval niet meer weg kan, wordt de regen eerst opgevangen in het bekken en vervolgens traag afgevoerd.

Niet alleen in Roeselare worden ingrepen uitgevoerd die de voeten droog moeten houden. Ook elders in Vlaanderen worden grote inspanningen gedaan om het water uit huizen te houden. Dat dit hard nodig is, bleek afgelopen winter nog maar eens. Toen liepen in zowat heel Vlaanderen huizen onder water.

Vasthouden, bergen en afvoeren

Ingrepen zoals in Roeselare passen in een breder spectrum van maatregelen om het water de baas te zijn. Als belangrijk principe geldt dat het water zo veel mogelijk aan de bron vastgehouden moet worden. Dit vereist een weldoordachte inrichting van het openbaar domein met bijvoorbeeld minder en zo veel mogelijk waterdoorlatende verhardingen of open greppels in plaats van ingebuisde regenwaterleidingen. Maar evengoed moet het water op privépercelen zo veel mogelijk worden vastgehouden. Zo legt de milieuwetgeving (Vlarem II) een 'ladder van Lansink voor het regenwater' op: 1) hergebruik, 2) infiltratie op eigen terrein, 3) bufferen en vertraagd lozen in een gracht/waterloop, 4) bufferen en vertraagd lozen

in een regenwaterriool. Dit geldt zowel voor milieuvergunningplichtige bedrijven als voor woningen. De gewestelijke stedenbouwkundige verordening over hemelwater en diverse gemeentelijke initiatieven in verband met de waterhuishouding volgen dit principe. Zo stelt Antwerpen sinds dit jaar bij nieuwe of te vernieuwen platte daken de aanleg van een groendak verplicht. Koksijde verplicht woningen al sinds 1999 het regenwater aan te sluiten op een regenwaterput en de overloop van die regenwaterput op een infiltratiebed. Ook in gemeenten als Bierbeek en Kampenhout zijn hergebruik en infiltratie verplicht. In Aalst moet al het regenwater op het eigen terrein gehouden worden, tenzij de eigenaar aantoont dat het niet voldoende kan infiltreren.

Het water beter vasthouden is noodzakelijk, maar niet voldoende. Het water heeft ook meer ruimte nodig, die het onder andere door het toenemende ruimtegebruik kwijtgeraakt is. Op dit moment is meer dan een kwart (26 procent) van de oppervlakte van Vlaanderen bebouwd. Bovendien wordt voorspeld dat door de klimaatverandering in de winter meer en in de zomer juist minder, maar wel veel heviger regen zal vallen. De bestaande buffers zullen in de toekomst niet meer volstaan. Daarom moeten greppels aan de rand van de weg zo veel mogelijk worden geherwaardeerd, er moeten gebieden worden aangewezen die onder water mogen staan, en we moeten zoeken naar multifunctionele toepassingen voor ruimtes die bij hevige buien ook mogen onderlopen.

In Sint-Truiden vangt bij felle regens een bekken het overtollige water op.

Watertoets als deel van het integraal waterbeleid

Sinds eind 2003 is de watertoets ingevoerd via het decreet Integraal Waterbeleid. Op 1 november 2006 werden meer specifieke regels over de toepassing van de watertoets van kracht. De watertoets houdt in dat de overheid bij elk plan dat ze opmaakt of elke vergunning die ze aflevert, duidelijk maakt welke gevolgen het geplande op het watersysteem heeft. Op die manier zijn de overheden genoodzaakt daar veel explicieter bij stil te staan.

Vergunnen

Bij de opmaak van plannen adviseert de Vlaamse overheid de gemeenten over de gevolgen van hun plan voor de waterhuishouding. Bij eenvoudige aanvragen voert de gemeente de watertoets volledig zelf uit, maar bij complexere stedenbouwkundige vergunningsaanvragen verleent de waterbeheerder de gemeente advies over de gepaste maatregelen. Uit een eerste rondvraag bij de gemeenten blijkt dat in vrijwel alle gevallen het advies wordt overgenomen in de vergunning die door het college wordt verstrekt. Of er steeds advies gevraagd wordt waar dat nodig is, wordt nog verder onderzocht. Ook de kwaliteit van de adviesverlening door de waterloopbeheerders wordt onder de loep genomen.

In de media worden de gemeenten regelmatig met de vinger gewezen over de toepassing van de watertoets. Het resultaat van de watertoets is echter een aaneenschakeling van processtappen met verschillende verantwoordelijken. De VVSG pleit er dan ook voor dat de volledige 'watertoetsketen' (het

ontwerp, de vergunningsaanvraag, het al dan niet aanvragen van adviezen, het advies, de watertoets in de vergunning en de uiteindelijke uitvoering op het terrein), wordt geëvalueerd. Zo'n evaluatie is een leertraject voor alle betrokkenen met als doel uiteindelijk de kwaliteit te verhogen. De CIW (coördinatiecommissie integraal waterbeleid) startte hiermee. Enkele actiepunten die al naar voren worden geschoven zijn: een verduidelijking van de richtlijnen, blijvend investeren in de ondersteuning van gemeentelijke personeelsleden via opleiding en helpdesk, de verplichting voor initiatiefnemers en ontwerpers om zelf al de watertoets toe te passen. Ondertussen werd ook een aanpassing van het watertoetsbesluit een eerste maal principieel goedgekeurd. Hierdoor wordt het voor de gemeenten makkelijker om te bepalen vanaf wanneer ze al dan niet advies moeten vragen aan een waterloopbeheerder. Een goede zaak, volgens ons. Daarnaast is er in ieder geval iets dat de slagkracht van de watertoets beperkt. Ze is immers noodzakelijkerwijs niet van toepassing op bestaande bebouwing. Voor de steeds weerkerende problemen van wateroverlast bij bestaande gebouwen bieden alleen ingrepen in de infrastructuur (dijken, pompen, bufferbekkens), individuele beschermingsmaatregelen (zandzakjes, alles omhoog plaatsen) en in laatste instantie onteigening een oplossing.

Verhoog de weerbaarheid van de inwoners

Overstromingen zul je nooit helemaal kunnen vermijden. De Vlaamse overheid maakte diverse kaarten die het risico op →

Water voor een aangename leefomgeving

Water is niet alleen een bedreiging. Je kunt het ook zien als een uitstekende gelegenheid om de kwaliteit van onze leefomgeving te verhogen. Almaar meer gemeenten nemen initiatief om de ruimte zodanig in te richten dat water er uitdrukkelijk een plaats krijgt en de omgeving daarmee bestand raakt tegen extreme regenval of droogte. Nieuwe ideeën en concepten hierover bieden

ook voor de bouwsector kansen. In Vlaanderen zijn er al voorbeelden van. Leper integreert water in zijn duurzame wijk De Vloei. Maar ook Brasschaat plant een sterke verweving van groen en water met een geplande uitbreiding van sociale woningen in de site 'Het Leeg-Rietbeemden'. De zachte ruggengraat vormt de Laarsebeek, van waar groene vingers in het gebied

schuiven. Deze grote aaneengesloten groene ruimtes zijn de garantie dat elke woning in het gebied een hoge kwaliteit heeft. Kenmerkende bomenrijen en bosjes worden behouden. De wadi's en bufferbekkens ondersteunen de landschappelijke structuur in de groene vingers. Zij sluiten aan op de vallei van de Laarsebeek.

→ overstroming weergeven. De VVSG is er voorstander van dat potentiële kopers in een zo vroeg mogelijk stadium zelf kunnen inschatten wat het overstromingsrisico is van de gronden die ze op het oog hebben. De verkoper en notaris informeren de koper of een grond in een bepaalde risicozone voor over-

stroming ligt. Daarvoor moet het kaartmateriaal dan wel op perceelsniveau (of zelfs fijner) beschikbaar zijn. Ook zal de koper op een overzichtelijke manier moeten kunnen achterhalen wat de consequenties zijn voor gronden die in een bepaald type risicozone liggen.

geen waterzieke gronden als bouwgrond kopen. Gemeenten zijn echter niet happig om een dergelijke bestemmingswijziging door te voeren. Niet alleen kost de opmaak van een ruimtelijk uitvoeringsplan veel, bovendien kunnen er planbaten verschuldigd zijn. Dan wordt het herbestemmen van percelen een dure grap.

“ De watertoets houdt in dat de overheid bij elk plan dat ze opmaakt of elke vergunning die ze aflevert, duidelijk maakt welke gevolgen het geplande op het watersysteem heeft.

Naast het verhogen van de weerbaarheid van potentiële kopers zal de CIW ook onderzoeken hoe eigenaars en huurders van bestaande woningen in overstromingsgevoelig gebied beter preventief gewapend kunnen worden bij naderend onheil. Geraardsbergen verleent momenteel bijvoorbeeld een subsidie van 250 euro voor de aankoop van materiaal of voor werkzaamheden die bij overstromingen kunnen helpen om het water op het niveau van de individuele woning buiten te houden.

Plannen

Veel gronden werden in de jaren zeventig als bouwgrond ingekleurd, toen er nog minder aandacht voor het water was. Als op het betreffende perceel onder geen enkele voorwaarde bebouwing kan worden toegelaten zou de bestemming van het gebied eigenlijk moeten worden gewijzigd, bijvoorbeeld van woongebied naar natuur- of overstromingsgebied. Dat is de beste garantie dat er geen waterellende optreedt of dat mensen

Toch worden gebieden die kunnen overstroomd nog steeds herbested naar woongebied, met name in de stedelijke gebieden. Dat lijkt onlogisch, maar helemaal onmogelijk is het niet. Zo kunnen er bijvoorbeeld dijken zijn aangelegd die ervoor zorgen dat het gebied niet meer overstroomt. Of de stedenbouwkundige voorschriften kunnen die watergevoeligheid incalculeren, bijvoorbeeld door te bepalen dat het gebied gefaseerd moet worden ontwikkeld, waarbij de laagst gelegen delen het laatst worden aangesneden. De watertoets bij de opmaak van het plan moet hierover uitsluitsel geven. Een probleem daarbij is wel dat vooral de ruimtelijke uitvoeringsplannen van het gewest algemeen van aard zijn en weinig gebiedsspecifieke voorschriften kennen. 'De gemeente kan indien ze dat wenst verfijnen,' wordt dan gezegd. Daar gaan echter veel tijd en middelen mee verloren. Bovendien bestaat het risico dat nog voordat de gemeente klaar is met de detailvoorschriften, het gebied al is ontwikkeld. Dan heeft een gemeentelijk ruimtelijk uitvoeringsplan nog weinig zin. Vlaanderen zou open moeten staan om in overleg met gemeenten meer detailvoorschriften op te nemen. De CIW plant een bespreking van de verschillende typevoorschriften 'water' bij ruimtelijke uitvoeringsplannen.

Algemeen kunnen we besluiten dat de watertoets een goed juridisch instrument is, dat weliswaar niet alle wateroverlast zal oplossen. Ook de uitvoering van de watertoets kan verbeterd worden. Recent keurde de Vlaamse regering hiervoor een uitvoeringsbesluit principieel goed en tal van andere initiatieven zijn in voorbereiding. ■

Christophe Claeys is VVSG-stafmedewerker waterbeleid en Xavier Buijs VVSG-stafmedewerker ruimtelijke ordening
www.watertoets.be